

THỰC TRẠNG VỀ TRÌNH ĐỘ CHUYÊN MÔN KỸ THUẬT CỦA NGƯỜI LAO ĐỘNG TỈNH ĐỒNG NAI, GIAI ĐOẠN 1999 - 2009

TRƯƠNG VĂN TUẤN*

TÓM TẮT

Đồng Nai là một trong số ít các tỉnh, thành của Việt Nam có tốc độ tăng trưởng kinh tế cao trong một thời gian dài nhờ tận dụng tốt một số lợi thế, đặc biệt là lao động giá rẻ. Tuy nhiên, việc tăng trưởng dựa trên lợi thế về lao động giá rẻ đã gây ra một số hệ lụy đáng lo ngại cho việc thực hiện mục tiêu phát triển kinh tế - xã hội của tỉnh, mà trước tiên là tạo ra một lực lượng lao động có trình độ văn hóa, tay nghề và chuyên môn thấp, mất cân đối. Bài viết này cho thấy những bất cập về trình độ chuyên môn của người lao động Đồng Nai, từ đó nêu ra một số giải pháp nhằm khắc phục dần những bất cập này.

Từ khóa: Đồng Nai, lao động, trình độ chuyên môn kỹ thuật, đào tạo.

ABSTRACT

The reality of labourers' expertise in Dong Nai province during the period of 1999 - 2009

Dong Nai is one of the few Vietnam's provinces with fast growth speed for a long period thanks to good exploitation of advantages, especially cheap labor. However, growing by cheap labor has resulted in worrying consequences that might affect the achievement of the province's economic-social development goals. Among the consequences, the most apparent is an unbalanced inadequately educated and poorly skilled labour force. Hence, the article suggests some solutions to help gradually resolve the issues.

Keywords: Dong Nai, labour, expertise, training.

1. Đặt vấn đề

Tận dụng lao động giá rẻ và khai thác tài nguyên là một trong những nguyên nhân khá quan trọng giúp kinh tế Việt Nam tăng trưởng nhanh trong những năm cuối thập niên 90 của thế kỷ XX. Tuy nhiên, trong bối cảnh kinh tế thế giới hiện nay, nếu tiếp tục xem lao động giá rẻ và tài nguyên là lợi thế, thì sẽ bị tác động của bất thu nhập và hậu quả của chiến lược ưu tiên cho tăng trưởng và tăng trưởng quá nóng mà kinh tế Thái Lan đã trải qua trong những năm 90 của thế kỷ

XX.

Nhiều nghiên cứu cho thấy, các khu công nghiệp có yếu tố nước ngoài đã tận dụng những lợi thế này để ồ ạt đầu tư ở Việt Nam trong nhiều năm qua. Ai cũng thấy rõ rằng, khi những lợi thế này không còn thì chắc chắn chúng ta sẽ mắc kẹt trong những ngành nghề đã tạo ra việc làm giản đơn với nhu cầu tất yếu của một nguồn lao động có chất lượng phục vụ chiến lược tái cấu trúc nền kinh tế, chuyển đổi mô hình tăng trưởng.

Vậy nên ngay từ bây giờ, Việt Nam

* TS, Trường Đại học Sư phạm TPHCM; Email: truongtuandhsp@yahoo.com

cần chấm dứt tình trạng xem lao động giá rẻ và khai thác tài nguyên là lợi thế cạnh tranh, và nhanh chóng nâng cao chất lượng lực lượng lao động, đề trước mắt là nâng cao năng suất lao động vốn đang được coi là thấp nhất hiện nay so với các nước ở châu Á - Thái Bình Dương và sau đó là chuẩn bị nguồn nhân lực cho công cuộc tái cơ cấu nền kinh tế, thay đổi mô hình tăng trưởng, bảo đảm cho sự phát triển bền vững.

Đồng Nai là một tỉnh có đầu tư nước ngoài cao trong cả nước ở những năm cuối thế kỉ XX và đầu thế kỉ XXI, nhờ vậy, tăng trưởng kinh tế của tỉnh thuộc nhóm rất cao. Tuy nhiên, trình độ văn hóa, nhất là trình độ chuyên môn của người lao động hiện nay đáng để chúng ta quan tâm nếu muốn hướng đến năm 2020 sẽ là một tỉnh có nền kinh tế công nghiệp hóa, hiện đại hóa (CNH, HĐH), tăng trưởng và phát triển bền vững. Bài báo này như lời nhắc nhở về nguồn lao động cho các nhà hoạch định chính sách phục vụ chiến lược phát triển bền vững của tỉnh trong những năm tới.

2. Thực trạng về trình độ chuyên môn kỹ thuật của người lao động tỉnh Đồng Nai, giai đoạn 1999-2009

2.1. Trình độ chuyên môn kỹ thuật của người lao động có sự chuyển biến nhưng vẫn rất chậm và thấp, chưa tương xứng với tốc độ tăng trưởng kinh tế

Đồng Nai là một trong số ít tỉnh, thành có tăng trưởng kinh tế cao. So với trung bình chung của cả nước, trong 3 năm (2011-2013), mặc dù bị ảnh hưởng mạnh mẽ bởi suy thoái nhưng vẫn đạt 12,3%/năm [6] (cao gấp 2 lần so với

trung bình của cả nước). Theo quy hoạch phát triển kinh tế-xã hội [6]: Giai đoạn 2011-2015 đạt 14,5%-15%; giai đoạn 2015-2020 đạt 13,5%-14%/ năm. Tuy nhiên, muốn đạt được mục tiêu đến năm 2015 là tỉnh cơ bản CNH, HĐH, đến năm 2020 trở thành tỉnh CNH, HĐH và nền kinh tế phát triển bền vững với tốc độ như hiện nay thì trình độ chuyên môn kỹ thuật của người lao động, tỉ lệ lao động qua đào tạo hiện nay sẽ là rào cản rất lớn mà tỉnh cần nhanh chóng cải thiện.

Thống kê của Cục Thống kê tỉnh Đồng Nai cho thấy, trong 10 năm qua (1999-2009) trình độ chuyên môn kỹ thuật của người lao động đã có những chuyển biến khá tích cực tuy còn chậm: năm 1999, có 93,5% số lao động đang làm việc không qua đào tạo, số lao động có trình độ sơ cấp trở lên chỉ có 6,5%, đến năm 2009 tương ứng là 88,3%, 11,7%, tăng 5,2%. Tính ra trong 10 năm qua có 196,7 nghìn người đã qua đào tạo, so với năm 1999, chỉ tăng 10% (mỗi năm tăng trung bình 1%). Những thay đổi trên là quá chậm so với nhu cầu phát triển và chưa theo kịp cả nước, nhất là một số tỉnh có kinh tế tăng trưởng cao.

Bảng 1 dưới đây cho thấy trình độ chuyên môn kỹ thuật của lao động của Tỉnh còn rất thấp so với vùng Đông Nam Bộ và so với cả nước. Tỉ lệ lao động đã qua đào tạo thậm chí còn thấp hơn trung bình của cả nước. Số lao động đã qua đào tạo chỉ có 11,7% so với cả nước là 13,3% và so với vùng Đông Nam Bộ là 15,6% [5] trong lúc tốc độ tăng trưởng kinh tế cao gấp 2 lần so với cả nước, hơn nữa Tỉnh lại nằm trong tam giác phát triển của vùng kinh tế trọng điểm phía Nam

nên đây thực sự là con số đáng báo động về thực trạng chất lượng lao động của Tỉnh. Với thực trạng này, nhiệm vụ đào tạo và đào tạo lại nguồn lao động phục vụ cho chủ trương tái cơ cấu lại kinh tế và

thay đổi mô hình tăng trưởng là rất nặng nề, và chắc chắn mục tiêu phát triển cao và bền vững trong những năm tới sẽ bị ảnh hưởng không nhỏ.

Bảng 1. Tỷ lệ lao động chia theo trình độ chuyên môn kỹ thuật năm 2009

Đơn vị: %

Đơn vị hành chính	Chưa qua đào tạo	Tốt nghiệp sơ cấp	Tốt nghiệp trung cấp	Tốt nghiệp cao đẳng	Tốt nghiệp đại học trở lên
Cả nước	86,7	2,6	4,7	1,6	4,4
Đông Nam Bộ	84,4	3,6	3,8	1,6	6,6
Đồng Nai	88,3	2,6	4,2	1,4	3,5

Nguồn: [2]

Theo số liệu thống kê ở bảng 2, sự thay đổi theo thành thị, nông thôn và theo giới tính còn có khá nhiều bất cập. Tỉnh có sự khác biệt khá cao về trình độ chuyên môn kỹ thuật giữa thành thị, nông thôn và theo giới tính.

+ Theo thành thị, nông thôn: Tỷ lệ phân theo trình độ chuyên môn có sự chênh lệch khá nhiều: Lao động chưa qua đào tạo ở nông thôn chiếm tới 92,3% so với 80,3% ở thành thị, chỉ có 6,7% lao động ở nông thôn đã qua đào tạo, tỉ lệ tốt nghiệp các cấp của thành thị cao hơn nông thôn hơn 2 lần, cá biệt tốt nghiệp đại học và trên đại học cao hơn 3 lần, trong lúc dân số, lao động ở nông thôn chiếm áp đảo (chiếm gần 70%).

+ Theo giới tính: Tỷ lệ lao động nữ đã qua đào tạo thấp hơn nam khá nhiều (8,8% so với 14,7%), tỉ lệ tốt nghiệp các cấp của lao động nam cao hơn nữ, trong lúc lao động nữ chiếm tỉ lệ nhiều hơn nam, nhất là trong các ngành công nghiệp (xem bảng 2).

Bảng 2. Tỷ lệ lao động chia theo trình độ chuyên môn kỹ thuật, giới tính và thành thị nông thôn năm 2009

Đơn vị: %

	Tổng số	Chưa qua đào tạo	Tốt nghiệp sơ cấp	Tốt nghiệp trung cấp	Tốt nghiệp cao đẳng	Tốt nghiệp đại học trở lên
Đồng Nai	100	88,3	2,6	4,2	1,4	3,5
Nam	100	85,3	4,2	5,1	1,2	4,2
Nữ	100	91,2	1,1	3,3	1,5	2,9
Thành thị	100	80,3	4,0	6,7	2,1	6,9
Nông thôn	100	92,3	1,9	3,0	1	1,8

Nguồn: [2]

2.2. Trình độ chuyên môn kỹ thuật của người lao động có sự chênh lệch khá lớn giữa các đơn vị hành chính (xem bảng 3)

Bảng 3. Tỷ lệ lao động đã qua đào tạo chia theo trình độ chuyên môn kỹ thuật và đơn vị hành chính 2009

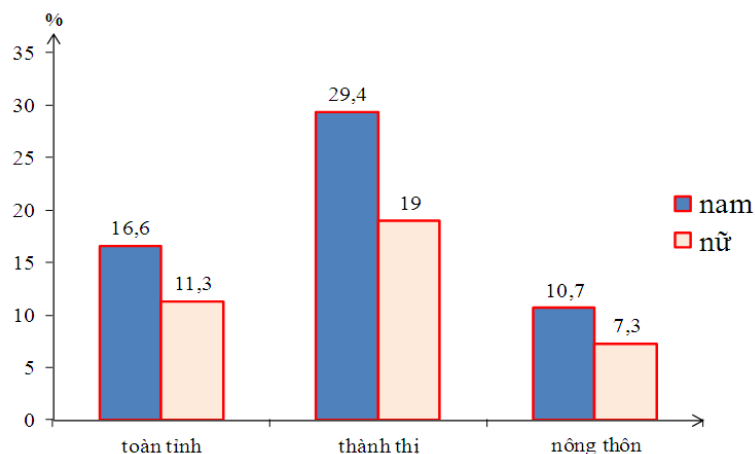
Đơn vị: %

Đơn vị hành chính	Tổng số	Tốt nghiệp sơ cấp	Tốt nghiệp trung cấp	Tốt nghiệp cao đẳng	Tốt nghiệp đại học +
Đồng Nai	14,1	3,1	5	1,7	4,3
Biên Hòa	24,9	5,1	8,3	2,5	9,0
Long Khánh	14,6	3,9	4,4	1,7	4,6
Vĩnh Cửu	9,9	1,6	3,3	1,9	3,2
Tân Phú	9,7	2,0	3,7	1,04	2,6
Định Quán	8,1	2,3	3,1	1,0	1,7
Trảng Bom	10,1	2,8	4,0	1,1	2,3
Thống Nhất	9,8	2,2	3,9	1,5	2,1
Cẩm Mỹ	5,0	0,6	1,7	1,1	1,6
Long Thành	11,9	2,4	4,7	1,5	3,2
Xuân Lộc	7,4	2,3	2,4	1,1	1,6
Nhơn Trạch	11,9	2,9	5,4	1,4	2,2

Nguồn: [2]

Bảng 3 cho thấy sự phân hóa về tỷ lệ lao động có trình độ chuyên môn kỹ thuật ở các địa phương của Tỉnh. Năm 2009, các khu vực có lao động đã qua đào tạo trên 14% (cao hơn trung bình chung của Tỉnh) chỉ có ở các khu vực đô thị như: thành phố Biên Hòa, thị xã Long Khánh. Khu vực phía Tây của Tỉnh có tỷ lệ lao động đã qua đào tạo trên 10%, vì đây là vùng có công nghiệp phát triển nằm liền kề với các khu đô thị. Các địa phương ở phía Đông và phía Bắc chỉ có dưới 10%. Cá biệt huyện Cẩm Mỹ chỉ có 5%. Những huyện có tỷ lệ lao động qua đào tạo thấp như Cẩm Mỹ (5%), Xuân Lộc (7,4%) và Định Quán (8,1%) là những huyện có nền kinh tế phát triển chủ yếu là nông nghiệp, tỉ trọng công nghiệp và dịch vụ còn rất thấp.

Biểu đồ tỉ lệ lao động đã qua đào tạo chia theo thành thị/nông thôn và giới tính 2009 tỉnh Đồng Nai

Nguồn: [2]

2.3. Lao động đã qua đào tạo có sự mất cân đối so với nhu cầu

Các nghiên cứu và thực tế hiện nay trên thế giới, đặc biệt là ở các nước phát triển cho thấy, tỉ lệ lao động đã qua đào tạo tối ưu để tận dụng hiệu quả sức lao động và phát triển kinh tế với cơ cấu: cử nhân 1, trung cấp chuyên nghiệp (TCCN) 4, công nhân kỹ thuật (CNKT) 10 (chúng tôi gọi tỉ lệ này là: 1 - 4 - 10).

Theo bảng 4 dưới đây, các tỉnh, thành có công nghiệp khá phát triển ở

vùng Đông Nam Bộ, trong đó có Đồng Nai còn nhiều bất cập trong cơ cấu lao động đã qua đào tạo, lao động có trình độ cử nhân cao hơn lao động có trình độ TCCN và xấp xỉ CNKT. So với các tỉnh khác, tương quan này có khá hơn ở Đồng Nai (1 - 1,13 - 1,7) nhưng vẫn là bất hợp lí. Đây là một nghịch lí trong đào tạo của Việt Nam nói chung và Đồng Nai nói riêng hiện nay so với thế giới, dẫn đến tình trạng chung thừa “thầy” thiếu “thợ”.

Bảng 4. *Hệ số về trình độ chuyên môn kỹ thuật so với người có trình độ cao đẳng, đại học (CD-ĐH) một số tỉnh vùng Đông Nam Bộ năm 2008*

Đơn vị hành chính	CD – ĐH	TCCN	CNKT
Đông Nam Bộ	1	0,53	1,04
TP Hồ Chí Minh	1	0,4	1,04
Bình Dương	1	1,05	2,51
Đồng Nai	1	1,13	1,7
Bà Rịa – Vũng Tàu	1	0,99	1,73

Nguồn: [5, tr.102]

3. Kết luận và kiến nghị

Đồng Nai là một trong số ít các tỉnh có tăng trưởng cao trong một thời gian dài của Việt Nam nhờ tận dụng được lợi thế về lao động giá rẻ và khai thác được một số nguồn lực khác. Tuy nhiên, việc chú trọng tăng trưởng dựa trên lợi thế về lao động giá rẻ sẽ gây ra một số hệ lụy đáng lo ngại cho sự phát triển kinh tế bền vững trong tương lai không xa, mà trước tiên là tạo ra một lực lượng lao động có trình độ văn hóa, tay nghề và chuyên môn thấp, đây là lực cản rất lớn cho chủ trương CNH, HĐH, tái cấu trúc nền kinh tế và thay đổi mô hình tăng trưởng trong thời gian tới.

Những bất cập về trình độ chuyên môn kỹ thuật của lao động ở Đồng Nai hiện nay là một trở ngại không nhỏ cho sự phát triển kinh tế-xã hội, bài toán này không dễ khắc phục trong một khoảng thời gian ngắn, nó đòi hỏi chúng ta ngay từ bây giờ luôn luôn phải chú trọng đúng mức cho việc nâng cao chất lượng lao động trong các ngành kinh tế.

Muốn thực hiện được mục tiêu CNH, HĐH, duy trì tốc độ tăng trưởng và phát triển bền vững nền kinh tế, trước mắt Tỉnh cần ưu tiên chú trọng nâng cao chất lượng, số lượng lao động của các huyện có tỉ lệ lao động qua đào tạo thấp, chú trọng đào tạo đội ngũ công nhân kỹ thuật và lao động có trình độ CNKT và TCCN nhằm khắc phục tình trạng thiếu “thợ”, thừa “thầy” hiện nay, gây ra lãng phí không cần thiết.

Muốn thực hiện được mục tiêu,

nhiệm vụ đặt ra, các cơ sở đào tạo của vùng Đông Nam Bộ và tỉnh Đồng Nai cần phải thay đổi cơ cấu các loại hình đào tạo nhằm cân đối lại cơ cấu ngành và trình độ chuyên môn, phục vụ tốt hơn nhu cầu phát triển hiện tại và đón đầu nhu cầu nhân lực trung và dài hạn. Mở rộng các hình thức đào tạo nhằm nâng tỉ lệ lao động đã qua đào tạo. Phát triển nhanh và phân bố hợp lý các trường dạy nghề trong vùng, trong Tỉnh, mở rộng các hình thức đào tạo nghề đa dạng, linh hoạt, năng động. Cần tập trung cải cách hệ thống giáo dục - đào tạo - dạy nghề và xây dựng xã hội học tập, đẩy mạnh đào tạo tại doanh nghiệp, tổ chức, gắn đào tạo với sử dụng, tập trung tăng cường nâng cao tầm vóc nhân lực...

Cần thay đổi ngay mô hình tăng trưởng, tái cơ cấu nền kinh tế và tập trung nâng cao trình độ khoa học và công nghệ của sản xuất để tạo ra nhu cầu lao động có chuyên môn. Nâng cao thu nhập cho nhóm lao động có trình độ tay nghề cao và có năng lực phù hợp với nhu cầu của đơn vị sử dụng để khuyến khích người lao động chủ động tham gia học tập nâng cao trình độ và kỹ năng nghề nghiệp.

Để thực hiện được các giải pháp này thì không thể thiếu các điều kiện quan trọng, đặc biệt là ý chí, quyết tâm của cả hệ thống chính trị và sự tập trung trong chiến lược phát triển; đồng thời, phải đảm bảo vốn đầu tư cho phát triển lao động chuyên môn kỹ thuật, đẩy mạnh xã hội hóa để tăng cường huy động các nguồn vốn cho phát triển nhân lực.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Lao động – Thương binh và Xã hội (2009), *Báo cáo thực trạng cung – cầu lao động và những giải pháp*, Hà Nội.
2. Cục Thống kê tỉnh Đồng Nai (2010), *Tổng quan dân số và nhà ở tỉnh Đồng Nai năm 2009*, Đồng Nai.
3. Cục Thống kê tỉnh Đồng Nai (2010, 2011, 2012), *Niên giám thống kê tỉnh Đồng Nai, 2010, 2011, 2012*, Đồng Nai.
4. Tổng Cục thống kê (2010), *Kết quả điều tra lao động và việc làm 1/9/2009*, Nxb Thống kê, Hà Nội.
5. Ủy ban nhân dân tỉnh Đồng Nai (2011), *Phê duyệt chương trình tổng thể đào tạo phát triển nguồn nhân lực tỉnh Đồng Nai giai đoạn 2011 – 2015*, Đồng Nai.
6. Ủy ban nhân dân tỉnh Đồng Nai (2011), *Chương trình phát triển kinh tế-xã hội giai đoạn 2011-2015*, Đồng Nai.

(Ngày Tòa soạn nhận được bài: 30-8-2014; ngày phản biện đánh giá: 10-10-2014;
ngày chấp nhận đăng: 22-01-2015)